584], Ravenstein'i „migratsiooniseadusi" [31], Hansen'i „kolme rahvastikuastme" ning „rahvastikuhoovuse" teooriat [11], Bücher'i „vastuhoovuse" teooriat [9] ja Ammon'i „loomuliku valiku" teooriat [3, vt. ka 4]. Leides varsti Hasse, Ballod'i [6], Kuczynski [21], Bleicher'i, Allendorf'i [2] j. m. t. poolt elavat arvustamist, on neid mõnel määral impressionistlikke „seadusi" ning „seaduspärasid" hiljem märgatavalt korrigeeritud ja teisendatud [vt. lähemalt 14, 34—36, 38 ja 53—55, eriti 35, lk. lk. 525—636], maalt linnadesse rännete tõusu ja ulatuse fakt on jäänud aga püsima.

Sotsiaalteaduslike uurimuste pingus huvi siserännete probleemide vastu 19. sajandi lõpul ja selle järellainetus 20. sajandi algul vaibus maailmasõja aastakümnel, tõustes uuesti möödunud ning käesoleval detsennil. Hoogsa tõuke selleks andis pealemaailmasõjaaegne sotsiaalne ümberkihitumine paljudes maades ja ülemaailmlik majanduskriis, millega kaasas käis töötaolu ja märgilisi rändeid. Samas suunas mõjus jatkuv linnastumine koos siserännete tähenduse tunnetamisega tööturu tasandusel või selle häirete puhul. Ühtlasi on siserännete uurimine omandamas teatavat rakendusteaduslikku värvingut ja sotsiaalpoliitilisest seisukohast muutumas palju praktilisemaks, nagu see nähtub mitmetest vastsetest uurimustest [vt. näit. Webb, 45—46 ja Willeke, 52].

Ühenduses migratsioonide ja sotsiaalse mobiliteedi uurimise tihenemisega ja süvenemisega on rohkem valgust toodud ka nn. „sotsiaalse ruumi" mõistesse ja selles ruumis toimuvate liikumiste iseloomustusse. Tõsi küll, sotsiaalse ruumi mõiste on tuntud juba Descartes'ist, Leibnitz'ist ja teistest 17. sajandi mõtlejaist saadik, kuid hoolimata sellest on sotsiaalteadusliku uurimise selgus pikki aegu kannatanud ruumimõiste udususe tõttu. See, mida ebaselgelt ning kõikuvalt on nimetatud „sotsiaalseks ruumiks", on pannud nii mõnegi kahtlevalt küsitlema, kas ei ole siin tegemist vaid inimese „näiva ruumi" „endaruumi" nähtustega, mis ei kõnele ülesubjektiivse ruumifakti kasuks ja mille tõepärasus ei leia kinnitust korrespondeerivas antus.

„Sotsiaalse ruumi" mõiste ja ta rakenduslaad on erinevail autoreil tõepoolest sageli lahkuminev ja ebaühtlane. Selle tõendamiseks piisab mõningaist näiteist. Geograafidest oli Ratzel esimesi, kui mitte esimene, kes käsitas sotsiaalse ruumi küsimust. Ratzel leidis, et „ruum, milles liiguvad sotsiaalse maailma kujundid, ei kattu füüsikalise ruumiga; ta ei ole tühi anum, mis inimtäidisest teravalt eraldatuna kujutab vaid väliseid mõõtmeid; ta on inimese enda substantsiaalne realiteet, millest igaüks osa võtab — ruumiidees nähtuna vaimne dimensioon, mille kooselavad inimesed on üles ehitanud psüühiliste vahenditega" [29, lk. 262]. Sotsio-

Tartu VI, lk. 240